

Første delrapport: Parallelsproglighed på universiteter i Norden

Oplæg til indikatorer:

Oplægget er udformet af Nordisk Gruppe for Parallelsproglighed. En oversigt over gruppens medlemmer findes [her](#).

Internationaliseringsbølgen skyller ind over de nordiske universiteter. Den betyder øget brug af engelsk, øget mobilitet af forskere og studerende og større krav til administrativ støtte og formidling på flere sprog. Det er en udfordring ikke mindst for de nordiske velfærdsstaters universiteter som har gratis undervisning baseret på en national skattefinansiering. Universiteterne i Norden prøver sig frem med forskellige løsninger, men savner ofte viden om hvordan andre universiteter tackler udfordringen og hvordan en langsigtet sprogpolitik kan bygges op. Nordisk Ministerråd har derfor givet Nordisk Gruppe for Parallelsproglighed til opgave at undersøge hvilke krav internationaliseringen stiller universiteterne overfor og at fremhæve de løsninger der kan være forbillede for andre.

Nordisk Gruppe for Parallelsproglighed til NMRs fremlægger her forslag til hvordan man via et sæt af klart afgrænsede indikatorer kan følge udviklingen i brug af engelsk versus det eller de relevante nordiske sprog på universiteterne i Norden.

Baggrund

I mandat for Nordisk gruppe for Parallelsproglighed (i fortsættelsen kaldet Parallelsprogsgruppen) under Nordisk Ministerråd dateret d. 4. juli 2013 gives der en redegørelse for hvordan Ministerrådet for uddannelse har besluttet at man skal følge hvordan de arbejdsspørgsmål som udpeges i den nordiske deklaration om sprogpolitik, bliver adresseret i de enkelte lande. Blandt de fire arbejdsspørgsmål er som nævnt *parallelsproglighed*. For at følge hvordan netop området parallelsproglighed bevæger sig, har Parallelsprogsgruppen påtaget sig den opgave at udforme et sæt af operationelle indikatorer som gør det muligt *med sammenlignelige og sikre tal* at følge udviklingen inden for brugen af engelsk og det eller de relevante nordiske sprog på universiteterne i Norden over en årrække. Herudover er det gruppens opgave at fremhæve mønsterpraksis (gruppens afløsningsord for *best practice*) på området og på denne baggrund at anbefale tiltag både for institutioner der allerede har en udformet og praktiseret sprogpolitik og for institutioner der endnu ikke har en sådan. Denne sidste del af opgaven vil blive særskilt rapporteret. Denne delrapport handler kun om indikatorer.

Parallelsprogsgruppen besluttede på sit første møde i København at man ville udforme en indstilling til Ministerrådet om kontinuert monitorering af fordelingen mellem engelsk og de nordiske sprog ved hjælp af et lille antal indikatorer på en række udvalgte områder.

Indikatorerne skal udformes så de bliver maksimalt anvendelige til at give et realistisk billede af forholdet mellem engelsk og de lokale nordiske sprog over hele sektoren, men samtidig skal de være praktisk håndterlige dvs. at de ikke må belaste de indberettende institutioner mere end højst nødvendigt.

Arbejdet i det nordiske netværk 2011-13

Før Parallelsprogsgruppen fik status af arbejdsgruppe under NMR¹ havde et Nordisk netværk finansieret af *Nordplus Sprog* arbejdet med problemstillingerne². I forskernetværkets rapport om parallelsproglighed, *Hvor parallelt*³, opereres i de fem landerapporter fra de fem deltagende stater bl.a. med følgende indikatorer i forskellige udformninger:

Inden for det sprogpoltiske område:

- om der for de enkelte institutioner i sektoren i det pågældende land er udformet sprogpolitikker
- om der findes overordnede retningslinjer på nationalt niveau herfor i form af sproglove, stortingsmeldinger eller lignende

Inden for publikationsområdet:

- det samlede antal tidsskriftartikler for et år, produceret i det pågældende lands universitetssektor fordelt på artiklens hovedsprog og dens tilhørsforhold til hovedområde, evt. fag
- antallet af ph.d.-afhandlinger i det pågældende år fordelt på afhandlingens hovedsprog, afhandlingens tilhørsforhold til hovedområde, evt. fag, afhandlingens tilhørsforhold til universitet, afhandlingens antagelsestidspunkt

Inden for området de nordiske sprog og engelsk som undervisningssprog:

- det samlede antal undervisningstimer annonceret på nordisk, hhv. engelsk inden for universitetssektoren i det pågældende år fordelt på hovedområder
- det samlede antal studieprogrammer annonceret på engelsk i det pågældende år fordelt på niveau (dvs. BA/BS over for MA/MS) og hovedområder

Inden for området mobilitet og internationalisering:

¹ Arbejdsgruppens mandat er blevet forlænget til 2017, men er altså tidsbegrænset.

² Netværkets arbejde er dokumenteret på <https://nordiskparallelsprogsnet.blogs.ku.dk/>

³ Den omfattende bog kan downloades i sin helhed fra: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:730884/FULLTEXT01.pdf>

- det samlede antal udvekslingsstuderende⁴ og fulduddannelsesstuderende⁵ inden for universitetssektoren for det pågældende år fordelt på niveau (BA/BS hhv. MA/MS) og hovedområder
- antal internationale nyansatte pr. år defineret som nyansatte der før ansættelsen ikke havde statsborgerskab i det pågældende land og ikke havde en adresse i det pågældende land umiddelbart før ansættelsen

Det viste sig ved at analysere de foreliggende tal at de adskiller sig fra land til land. I opregningen ovenfor er angivet den maksimale dækning, men det er Parallelsprogsgruppens vurdering at en så detaljeret indikatormodel ret hurtigt vil vise sig at være for tung at arbejde med. Gruppen har derfor besluttet at simplificere modellen noget, idet man til gengæld satser på at samtlige tal skulle være lette at indhente fordi de allerede opgøres til brug for andre formål. Endvidere skal en fælles opgørelsesmetode sikre at de er fuldt sammenlignelige. I dette oplæg er tanken at give retningslinjer for opgørelsen som vil sikre at indberettede tal faktisk dækker over det samme fænomen.

Forslag til en indikatormodel for parallelsproglighed på nordiske universiteter

Indledningsvis skal Nordisk Gruppe for Parallelsproglighed oplyse at vi ved *universiteter* i dette papir forstår *højere uddannelses- og forskningsinstitutioner⁶ med ret til at tildele den højeste akademiske grad*, hvad enten denne kaldes ph.d.-graden, dr. filos.-graden, fil. dr.-graden eller dr. phil.-graden. Betegnelsen for den højeste videnskabelige grad varierer, som det fremgår, meget mellem de nordiske institutioner, og der findes doktorgrader i samfundsvidenskab, teknik osv. både i Sverige og Danmark. I det følgende bruger vi for nemheds skyld ph.d. som betegnelse for den højeste videnskabelige grad.

Det er helt bevidst at vi med denne definition udelukker en del højskoler og professionshøjskoler fra at være inkluderet (nemlig dem der ikke har ret til at tildele ph.d.-graden). Det vil uden tvivl i en senere fase være hensigtsmæssigt at udbrede monitorering af brugen af engelsk og det eller de relevante nordiske sprog også til dette område, men det forudsætter at en model og en praksis er på plads for indrapportering for det centrale område, de egentlige universiteter, defineret som ovenfor. Der ligger ikke heri nogen vurdering af vigtigheden af de to forskellige typer mht. højere uddannelse som helhed, blot en påstand om at de i netop denne henseende adskiller sig så det ikke vil være klogt at behandle dem under ét.

⁴ eng. *exchange student*.

⁵ eng. *full degree student*

⁶ Bemærk at ordet 'institution' på dansk betyder det som betegnes af ordet 'lärosäte' på svensk. Det svenske ord 'institution' svarer til dansk 'institut'.

Det følgende forslag forudsætter at der for hvert land eller fælles for alle lande udarbejdes en procedure baseret på det i papiret fremsatte forslag for afrapportering til Nordisk Sprogkoordination på NMR med henblik på forelæggelse for EK-U hvert andet år. Det mest hensigtsmæssige er formentlig at en sådan afrapportering integreres i den afrapportering der allerede forudsættes at foregå fra Nordisk Ministerråd til Nordisk Råd om fremskridt i forhold til de arbejdsspørgsmål som er identificeret i den nordiske deklaration om sprogpolitik (<http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:700895/FULLTEXT01.pdf>). *Parallelsproglighed*, som er fokus for Arbejdsgruppens arbejde, nævnes i deklarationen som arbejdsspørgsmål nr. 2 at arbejde videre med.

Modellen:

Den model vi er endt med at foretrække, indeholder følgende indikatorer:

Inden for sprogpolitik:

Gruppen foreslår at man som udgangspunkt for hvert land besvarer spørgsmålet: *Hvor mange af landets universiteter, opgjort som andel af samtlige, har en af det pågældende universitets ledelse vedtaget og efterlevet sprogpolitik? En sprogpolitik kan foreligge enten som et særskilt dokument eller som en udbredt og anerkendt sprogpolitisk praksis, eventuelt indarbejdet i andre relevante politikker som f.eks. universitetets internationaliseringspolitik?* Besvarelse af netop dette spørgsmål om udgangssituationen kan hensigtsmæssigt ske første gang i forbindelse med rapporterne i forbindelse med sprogdeklarationen. Området egner sig ikke til at skulle afrapporteres hvert andet år.

Grunden til at det ikke skønnes nødvendigt at inddrage formulerede sprogpolitikker i de løbende indberetninger, er at oplysninger fra dette område klart er relevante men i sagens natur langsommere i ændringsrytme. Området er også underlagt nationale beslutninger som gælder for en længere årrække. Derfor er der kun brug for at angive de allerede konstaterede forskelle (f.eks. i forhold til eksistensen eller ikke af en overordnet sproglov, en stortingsmelding, en vedtaget national sprogstrategi mm) én gang. Det foreslås at det overlades til NMR-sekretariatet hvornår spørgsmålet igen skal inddrages i de løbende indberetninger. Det vil formentlig være når der foreligger nye nationale beslutninger.

Gruppen har i forbindelse med besøg på en række universiteter i Norden i øvrigt gjort den erfaring at en vedtaget sprogpolitik som sådan kun giver en begrænset fornemmelse af hvad der faktisk foregår af sprogpolitisk aktivitet på et givet universitet. Nogle sprogpolitikker foreligger blot som et stykke papir mens andre er levende realiteter som løbende revideres og refereres til i vigtige afgørelser. Også dette taler for at udelade en egentlig løbende rapportering på dette område men i stedet følge det som foreslået ovenfor.

Inden for publikationsområdet:

- det samlede antal tidsskriftartikler for et år, produceret i det pågældende lands universitetssektor fordelt på artiklens hovedsprog (dvs. engelsk eller det lokale nordiske sprog eller 'andet') og dens tilhørsforhold til de to hovedområder hhv. HS (Humaniora og Samfundsfag inkl. jura, psykologi, teologi og antropologi) og NATTEK, (dvs. Naturvidenskab, Sundhedsvidenskab og Tekniske Videnskaber inkl. Jordbrugsvidenskaber). Det anbefales *ikke* at man fordeler på fag. (navn: TOTALpub)

Begrundelse for indikatoren: Det samlede antal tidsskriftartikler er et stort tal. Det opgøres i forvejen i de lande der har en national bibliometrisk indikator og bør kunne findes frem i de lande der ikke har det, ved hjælp af bibliotekssystemerne. Når gruppen er endt med kun at anbefale en opdeling i to hovedområder, skyldes det at der nok er karakteristiske forskelle *inden for* disse hovedområder (se f.eks. den svenske landerapport i *Hvor parallelt*), men at de største forskelle findes *mellem* disse to grupper af videnskaber. Endelig vil tallet under alle omstændigheder være så til pas stort at detaljer i opgørelsesmetoden – for så vidt der er national konsistens – ikke vil svække indikatorens validitet.

For at undgå vanskelige opgørelser fokuserer vi udelukkende på videnskabelige artikler udgivet efter fagfællebedømmelse (*peer review*) i anerkendte videnskabelige tidsskrifter dvs. tidsskrifter som er optaget i de bibliometriske forskningsindikatorer. Disse rummer i princippet alle videnskabelige tidsskrifter fordelt på en række videnskabelige områder. Da inddelingen efter fagligt område imidlertid ikke er ens for de nordiske indikatorer, kan denne detaljeringsgrad ikke udnyttes uden tab af sammenlignelighed, jf. derfor ovenfor om hovedområder. Afgrænsningen af videnskabelige tidsskrifter med fagfællebedømmelse betyder også at en række lokale publikationer uden fagfællebedømmelse eller uden uafhængige redaktioner – ofte på nordiske sprog – ikke vil blive medtaget. Dette er formentlig uundgåeligt og muligvis endda rimeligt, jf. i øvrigt de relevante hjemmesider i de nordiske lande.

- antallet af ph.d.-afhandlinger i det pågældende år, fordelt på afhandlingens hovedsprog, (dvs. engelsk, det relevante nordiske sprog eller 'andet') og deres tilhørsforhold til de to hovedområder, hhv. HS (Humaniora og Samfundsfag inkl. jura, psykologi, teologi og antropologi) og NATTEK, (dvs. Naturvidenskab, Sundhedsvidenskab og Tekniske Videnskaber inkl. Jordbrugsvidenskaber). (navn: PHDpub)

Begrundelse for indikatoren: Ph.d.-afhandlinger er den bedste indikator for fremtidens publikationssprog. Det er for mange forskere deres første større og væsentlige arbejde og vil derfor ofte lægge grunden til en karriere. Der er gode grunde til at tro at vi med denne

indikator får en fornemmelse af hvordan det samlede publikationsmønster vil udvikle sig i den nærmeste fremtid.

Det er imidlertid helt afgørende for validiteten at der er enighed om hvad der tæller som en ph.d.-afhandling. I mange tilfælde vil en afhandling være sammensat af tidligere offentliggjorte artikler. Disse vil i så fald være dækket af det samlede publikationstal. Hvis en sådan artikelfhandling rummer artikler på både engelsk og det relevante nordiske sprog, *bør den regnes som værende skrevet på nordisk*. Det samme gælder hvis alle enkeltartiklerne er skrevet på engelsk, mens den såkaldte 'kappe', dvs. indledning og afsluttende sammentænkning, er affattet på det relevante nordiske sprog. Grunden er at en sådan afhandling ikke vil kunne bedømmes af forskere der kun har engelskbaseret kompetence inden for området. Det vil også medvirke til at skabe en maksimalt nordisk opgørelse hvilket er relevant for at vurdere hvornår det indtræffer (om nogensinde) at området HS har mere end 90 % af afhandlingerne på engelsk. Sandsynligvis er de fleste af NATTEK-områdets videnskabelige discipliner i denne situation allerede nu.

Det anbefales *ikke* at man fordeler på fag (jf. ovenfor), ej heller at der differentieres yderligere f.eks. efter om der er et resumé på det relevante nordiske sprog; dette vil ofte være en konsekvens af institutionens praksis og vil derfor variere efter institution.

Det bør undersøges om de nationale bibliometriske målinger tillader at tallene indsamles direkte i stedet for via institutionerne. Hvis dette ikke er tilfældet, er det oplagt at anvende institutionsparameteren som yderligere differentiering, men det må ikke betyde at man derfor undlader at klassificere efter de to hovedområder som præciseret ovenfor. En inddeling efter institution bør således kun være en supplerende differentiering.

Inden for området de nordiske sprog og engelsk som undervisningssprog:

Der er grund til at fastlægge de termer der bruges i det følgende. En *uddannelse* kan i vores terminologi omfatte flere *studieprogrammer* idet der skelnes mellem udbudte uddannelseselementer på forskellige niveauer. Således vil en uddannelse på BA-niveau være ét *studieprogram* mens 'den samme' uddannelses elementer på MA-niveau vil være et andet⁷. *Ved et studieprogram forstås således en afrundet uddannelsesdel som ved afslutning giver ret til en grad som BA (eller tilsvarende) eller MA (eller tilsvarende)*. I nogle lande udbydes samme uddannelsesindhold både på det lokale nordiske sprog og på engelsk. F.eks. kan man udmærket tænke sig mejeriingeniører eller fødevareteknologer uddannet både til et lokalt arbejdsmarked på et nordisk sprog og til 'resten af verden' på engelsk. I denne sammenhæng vil de to studieprogrammer til en grad som mejeriingeniør skulle afrapporteres som i princippet lige så forskellige som studieprogrammer der adskiller sig mht. emne.

Herefter er forslaget at indberette

- det samlede antal studieprogrammer annonceret på engelsk i det pågældende år fordelt på niveau (dvs. BA/BS over for MA/MS) og hovedområder både i hele tal og som en andel af samtlige programmer inden for sektoren. (UVsprog)

Begrundelse for indikatoren: Det er efter gruppens vurdering umuligt at finde en konsistent måde at opgøre antallet *af timer/lektioner afholdt på forskellige sprog* uden at pålægge institutionerne en utålelig indberetningsbyrde. I den finske landerapport i *Hvor parallelt* findes der tal for tre finske universiteter, og vanskelighederne ved at få dem frem var store nok til at gruppen er overbevist om nødvendigheden af at finde et simpere mål. Vi er her standset ved *antal studieprogrammer* og ved den formulering at det skal være programmets *annoncerede* undervisningssprog som lægges til grund og altså ikke det faktisk anvendte sprog. Grunden er at det sidste er ulidsiggørligt at opgøre systematisk (selv om vi fra forskningen ved at der kan være diskrepans mellem det annoncerede og det faktiske undervisningssprog), mens det første er et validt udtryk for institutionens *intention* om undervisningssprog. Indikatoren vil således vise noget om hvordan sektoren som sådan har intentioner om at undervisningsproget i dens studieprogrammer skal være.

Til gengæld er programmets *uddannelsesniveau* stærkt interessant. Det er gruppens erfaring at der i praksis arbejdes med at grunduddannelser (dvs. uddannelser som afsluttes med BA/BS-grader) oftest (men absolut ikke udelukkende) annonceres med det relevante nordiske sprog som undervisningssprog, mens master-niveauet (dvs.

⁷ Den terminologi som benyttes her, er i overensstemmelse med Bologna-modellen. Det betyder at *videreuddannelsesvirksomhed*, som i dansk sammenhæng ofte kaldes master-kurser og som også kan foregå på både dansk og engelsk, *ikke er medtaget overhovedet*. Området vil kræve særligt definerede indikatorer.

uddannelser som fører op til MA/MS-grader) i højere og højere grad har engelsk som undervisningssprog - og ph.d.-niveauet udelukkende har det. Gruppen finder imidlertid ikke det giver mening at benytte ph.d.-undervisningen som en indikator idet denne har et helt anderledes dynamisk og skræddersyet præg. Det ville simpelthen give for store vanskeligheder med at identificere hvilke kurser der skulle indgå i indberetningerne.

Inden for området mobilitet og internationalisering:

- det samlede antal indrejsende udvekslingsstuderende⁸ inden for universitetssektoren for det pågældende år fordelt på niveau (BA/BS hhv. MA/MS), oprindelsesland og de to hovedområder HS og NATTEK (navn: MOBudveksl)
- det samlede antal indrejsende fulduddannelsesstuderende⁹ inden for universitetssektoren for det pågældende år fordelt på niveau (BA/BS hhv. MA/MS), oprindelsesland (*Norden, EU minus Norden og resten af verden*) og de to hovedområder HS og NATTEK (navn: MOBfuldudd)

Begrundelse for indikatorerne: Udvekslingsstuderende bruger typisk kun et semester og højst et år ved et nordisk universitet mens fulduddannelsesstuderende, som betegnelsen antyder, dækker over studerende som tager hele uddannelser, og derfor mindst studerer ved det pågældende nordiske universitet i den tid det tager at fuldføre uddannelsen, dvs. minimalt to år. Det er afgørende at dette skel respekteres (og fortolkes ens) i de to foreslåede indikatorer.

Udvekslingsstuderende stiller andre krav end fulduddannelsesstuderende: Det er i højere grad op til den enkelte institution at afgøre om en udvekslingsstuderende uden baggrund i et nordisk sprog skal have (tilbudt) en (indledende eller sideløbende) uddannelse i det relevante nordiske sprog eller om undervisningssproget skal ændres til engelsk (uanset om vedkommende studerende har dette som sit første eller bedste fremmede sprog). For fulduddannelsesstuderende er der derimod tale om at de med åbne øjne har valgt det pågældende program. Det vil da også næsten udelukkende være programmer udbudt på engelsk der er tale om. Ved at kombinere den sidste indikator med antallet af udbudte programmer vil man år for år også få en fornemmelse af hvor mange studerende der tiltrækkes af antallet af udbudte programmer. Derimod vil ingen af de to indikatorer give os et tal for hvor mange lokale/nordiske studerende der bliver undervist på engelsk, et tal som ellers kunne være yderst relevant at få frem.

Ved oprindelsesland forstås her kun en inddeling efter om vedkommendes statsborgerskab¹⁰ hidrører fra *Norden, EU* eller *resten af verden*. Yderligere inddeling skønnes at være urimelig omkostningskrævende. Gruppen er i øvrigt i tvivl om hvor vidt det er gørligt og/eller rimeligt at forudsætte at den slags viden om studerende der søger til Norden, er let tilgængelig. Der synes at være store forskelle på dette område mellem de nordiske stater. Hvis oprindelsesland må opgives som inddeling, vil man miste noget i

⁸ Svarer til eng. *exchange students*, jf. note 5 ovenfor.

⁹ Svarer til eng. *full degree students*, jf. note 6 ovenfor.

¹⁰ Som følge heraf indregnes grønlandske og færøske studerende ikke i denne indikator. Det samme gælder *mutatis mutandis* for samisk-talende norske, svenske eller finske statsborgere. Hvis man ønsker dette område belyst, er man således henvist til andre opgørelser.

præcision, men det kan ikke være afgørende for om indikatorerne skal bringes i anvendelse.

- antal internationale nyansatte i videnskabelige stillinger pr. år opgjort i hele tal og som en andel af samtlige nyansatte i videnskabelige stillinger for det afrapporterede år; internationale nyansatte akademikere i videnskabelige stillinger defineres som nyansatte der før ansættelsen ikke havde statsborgerskab i det pågældende land; så vidt muligt bør tallene fordeles på de ansattes oprindelseslandegrupper, nl.: *Norden, EU (minus Norden), resten af verden* (navn: MOBans)

Begrundelse for indikatoren: Det er en afgørende parameter for internationalisering - og anses ofte som forbundet med øget kvalitet - at det akademiske arbejdsmarked ikke længere er udelukkende nationalt eller nordisk. I takt med at flere og flere institutioner internationaliserer undervisning og forskning, vil der på samtlige nordiske institutioner i de kommende år blive ansat flere med en ikke-nordisk baggrund. Sådanne ansatte stiller helt naturlige krav om at administrativ service og administrative beslutninger ydes og foreligger på et sprog de kan forstå. Det eneste internationale sprog som de nordiske lande, gruppen bekendt, har bragt i anvendelse inden for administration og intern service, er engelsk. Dermed vil antallet af nyansatte udgøre et mål for hvor stort presset er på institutionens service- og administrationsprog for at blive engelsk.

Selv hvis man vælger at anvende nordisk og engelsk parallelt i denne henseende, stiller det store krav til oversættelses kvalitet og efter- og videreuddannelse af de administrativt ansatte og ansatte i kommunikationsafdelingerne inden for sprog, både nordisk og engelsk.

Ved oprindelsesland forstås her kun en inddeling efter om vedkommendes statsborgerskab hidrører fra *Norden, EU* eller *resten af verden*. Yderligere inddeling skønnes at være urimelig omkostningskrævende. Gruppen er i øvrigt i tvivl om hvor vidt det er muligt og/eller rimeligt at forudsætte at den slags viden om akademikere der søger til Norden er let tilgængelig. Der synes at være store forskelle på dette område mellem de nordiske stater. Hvis oprindelsesland må opgives som inddeling, vil man miste noget i præcision, men det kan ikke være afgørende for om indikatoren skal bringes i anvendelse.

Gruppen har overvejet om en yderligere specifikation på *status*, f.eks. stipendiat, post doc, lektor eller professor var mulig at operationalisere. Selv om gruppen er enig om at en inddeling i *tidsubegrænsede ansættelser* (typisk professor og lektor) over for *tidsbegrænsede ansættelser* (typisk stipendiat og post doc) er stærkt relevant for den enkeltes motivation for at tilegne sig et nordisk sprog, finder vi det ikke muligt at operationalisere denne inddeling så den kan praktiseres konsistent i systemer der, selv om de overfladisk set ligner hinanden, i praksis har en række afgørende forskelle. Gruppen ønsker således ikke at denne yderligere inddeling foretages.